

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-н Мира Цветкова-Арсова,

катедра „Специална педагогика“ при ФНОИ на СУ „Св. Климент Охридски“

на дисертационен труд

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в научно направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика)

Автор: Александра Андреу

Тема: *„Подходи на управление и консултиране в специалното образование при възрастни с интелектуални нарушения“*

Научен ръководител: доц. д-р Данка Щерева

1. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА КОМПЛЕКТА МАТЕРИАЛИ ПО ПРОЦЕДУРАТА

Със заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № 38-683/05.11.2025 г. съм включена в състава на НЖ по процедурата за провеждане на защита на дисертационния труд на Александра Андреу – редовен докторант по специална педагогика на английски език към катедрата по специална педагогика на ФНОИ при СУ с научен ръководител доц. д-р Данка Щерева.

Представеният комплект материали на електронен носител включва необходимите документи, а именно: пълен текст на дисертационния труд на английски език, Автореферат на български и на английски езици, CV, публикации по темата на дисертационния труд, заповед за зачисляване, резултати от антиплагиатската проверка и пр.

2. КРАТКИ БИОГРАФИЧНИ ДАННИ

Александра Андреу е получила бакалавърска степен по филология в университета в Атина през 2010 г., магистърска степен по образователни дейности през 2014 г. и друга по интеркултурно образование през 2025 г. През 2022 г. е зачислена като редовен докторант по специална педагогика във ФНОИ при СУ „Св. Кл. Охридски“ под научното ръководство на доц. Д. Щерева.

Работила е през годините като учител в различни държавни и частни училища в Гърция, последно като учител-филолог.

3. АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТИКАТА

Темата на дисертационния труд е важна и актуална. Тя е насочена към възрастни лица с интелектуална недостатъчност и в този смисъл засяга въпроса за осигуряването на грижи и подкрепа за лица със СОП и по-конкретно за тези с интелектуални нарушения през целия живот.

4. ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА СТРУКТУРАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Целият дисертационен труд е в обем от 216 страници, като фактическият текст е 186 страници. Той има традиционна структура и включва две теоретични глави, една глава с постановка на изследването, една глава с анализ на данните и резултатите, една глава с изводи и заключение, последвани от предложения и препоръки, от приноси, библиография и приложения. Единствената ми забележка е техническа и е насочена към главата с изводи и заключение – това обикновено са два отделни и самостоятелни текста, необединени в обща глава.

Първа глава е озаглавена „Образование на възрастните с увреждания и мениджмънт/управление на образователните структури/служби“. Тя съдържа осем параграфа. Първият се спира на концептуални уточнения на терминологията, вторият на ученето през целия живот за възрастни с интелектуални нарушения, третият засяга

образователните структури/служби за възрастни лица с интелектуални нарушения, четвъртият разглежда приноса на ученето през целия живот за подобряване живота на хората с интелектуални нарушения. Петият описва ролята и мястото на директора на структурите/службите за учене през целия живот, следващите два се спират на мениджърските подходи и стилове, както и на лидерството при управление на същите тези структури, а последният параграф е посветен отново на директора и неговата позиция. В този смисъл параграфи 1.5. и 1.8. се припокриват донякъде съдържателно и смислово и могат да се обединят.

На свой ред втора глава е наречена „Консултиране на възрастни лица с интелектуални нарушения“ и има четири параграфа. Първите два параграфа засягат първо ползите от консултирането за възрастни с интелектуални нарушения, а после и пречките, които възникват по време на консултативния процес, както и начините за тяхното преодоляване. Третият параграф се спира на ролята и характеристиките на консултанта на възрастни с интелектуални нарушения, а последният параграф описва дистанционното консултиране.

Като цяло двете глави, представящи в теоретичен план темата на дисертационния труд, са добре написани и структурирани. От тях личи задълбочения преглед и добрите познания за състоянието на въпроса за консултирането и работата с възрастни лица с интелектуални нарушения от страна на автора. Двете глави заедно обхващат около 50 страници текст.

Трета глава запознава с планираното и проведено изследване. Малко нетрадиционно тя започва с текст, описващ значимостта на изследването, което не е нужно да се прави тук. Целта е формулирана като: „да се изследват и анализират различните управленски и консултативни подходи в областта на образованието за възрастни с интелектуални нарушения“. Четири са поставените задачи на изследването, съответно се формулират и четири изследователски въпроси, както и пет работни хипотези. Изследването включва анкетно проучване и интервю. Анкетата съдържа 133 въпроса, разделени в четири секции. Участници са 120 лица от образователния персонал в образователни структури/служби за възрастни с интелектуална недостатъчност в региона на Централна Гърция, от няколко префектури. Интервюто е осъществено с директори и консултанти на лица с интелектуална недостатъчност от същите тези служби/структури. Преди същинското изследване е проведено пилотно изследване с 20 участници.

Четвърта глава предлага анализ на събраните резултати, които са обработени с Ексел и SPSS-версия 21. Той е добре подреден и включва текстова част, както и богато визуално онагледяване чрез графики и таблици. Използвани са множество надеждни статистически методи и тестове, сред които на Mann-Whitney, Kruskal-Wallis H test, коефициент за надеждност Алфа на Кронбах и др. Анализът е задълбочен и изчерпателен, като добре са обхванати и анализирани всички получени резултати. На стр. 164-165 в резултат от анализа, в отделна таблица, се коментира състоянието на петте работни хипотези, като се посочва, че всички те се потвърждават.

Изследователската глава обхваща около 25 страници текст, а главата с анализа на резултатите – около 75 страници. Така съотношението между теоретичните глави, главата с постановката на изследването и главата с анализа на резултатите е приблизително 50:25:75 страници.

Пета глава обединява Изводи и Заключение. Те би трябвало да са самостоятелни текстове. Тук няма изведени традиционни изводи като такива, а по-скоро заключение с елементи на изводи, но това авторово решение може да се приема за удачно.

Следват Предложения и препоръки, насочени предимно към практиката. Те не са номерирани и изведени като отделни препоръки, а като общ текст, указващ какво би могло да се подобри в бъдеще в дейността на службите за възрастни с интелектуални нарушения и в работата на персонала в тях.

Библиографията е богата и в нея има цитирани литературни източници от 2020, 2021 г., което е важен показател за това, че авторът е запознат с новите публикации по изследвания проблем.

5. ПРИНОСИ И ЗНАЧИМОСТ НА РАЗРАБОТКАТА ЗА НАУКАТА И ПРАКТИКАТА

Приносите са разделени в три групи – с теоретичен характер, с методологическа насоченост и с теоретико-приложен характер. В първата и втората групи има описани като отделни текстови параграфи по около два приноса, а в третата група – може би четири приноса. Приносите са доста общо и твърде обширно посочени, като им липсва простота в излагането и конкретика. Все пак те успяват да открият значимостта и

приносния характер на дисертационния труд в теоретичен и в практически план, затова ги приемам.

6. ОЦЕНКА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Публикациите по дисертационния труд са общо седем, като пет са в съавторство с научния ръководител и две са самостоятелни. От публикациите в съавторство, три са в сборници с материали от научни конференции на ФНОИ от 2022 г. и 2023 г. и две са в чуждестранно научно списание от 2024 г. Двете самостоятелни публикации са в сп. Докторантска академия от 2025 г. Прави добро впечатление поетапността на публикациите, които обхващат един четиригодишен период от време. Посочените заглавия отговарят на темата на дисертационния труд. Всички те са вече отпечатани. Броят публикации покрива необходимите точки за публикационна активност и дейност и даже ги надхвърля.

7. АВТОРЕФЕРАТ

Авторефератът е в обем от 54 страници. Той добре предава в съкратен вид основния текст на дисертационния труд. Одобрявам съдържанието, структурата и оформлението му. На последната му страница е поместен списък с публикациите по темата на дисертационния труд.

8. ВЪПРОСИ И ПРЕПОРЪКИ

Имам следния въпрос към г-жа Александра Андреу:

1. Моля да опишете накратко в какво се състои дейността на образователните служби/структури за възрастни с интелектуални нарушения в Гърция и какъв е редът за наасочване към тях на съответните лица-потребители? По какви програми се работи в тях, кой (каква организация, министерство и пр.) управлява и менажира тези образователни структури за възрастни с интелектуални нарушения и какви специалисти работят в тях – с какво образование?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд на **Александра Андреу** на тема „*Подходи на управление и консултиране в специалното образование при възрастни с интелектуални нарушения*“ е издържан в структурно и текстово отношение, написан е по същество, в добър стил, с ясен и точен изказ. Трудът отговаря на изискванията на нормативната уредба в Република България, които са разписани в Закона за развитие на академичния състав и в Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд показва, че докторант **Александра Андреу** притежава теоретични познания по темата на дисертационния си труд и умело борави с научна литература, притежава умения за планиране и за реализация на научно изследване и има качества за анализ и интерпретация на научни резултати.

Авторефератът, придружаващ дисертационния труд, добре отразява в съкратен вариант основния текст, което е показател за уменията на докторанта да представя едно подробно изследване в резюмиран вид.

Въз основа на всичко горепосочено, давам **положителна оценка** за дисертационния труд и автореферата, и предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен “доктор” на **Александра Андреу** по професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика).

София, 7 януари 2026 г.

Рецензент:

(проф. дпн Мира Цветкова-Арсова)